

Tutkimuksen ja tutkimuslaitosten datapolitiikka uudistusten äärellä

Tutkimukset ja niihin liittyvä tutkimusdata muodostavat keskeisen tieteellisen tutkimuksen infrastruktuurin. Toimintaympäristöinä tutkimukselle luontaisesti ovat tutkimuslaitokset ja korkeakoulut, joiden tulee tuottaa osana ydintoimintojaan tutkimusta ja tutkimusdataa. Tutkimusdata ja sen käyttö ovat tietysti hyvin erilaista eri tieteen aloilla sekä eri tutkimuslaitoksissa, kun jossain yhteydessä on hyvin pitkälle viedyt ja vakiintuneet käytännöt sekä tietokannat; toisaalla puolestaan ei ole näin ankkuroitunut tilanne. Vastaavasti tutkimuslaitoksilla Suomessa, ja laajemmin esimerkiksi Euroopassa, käytännöt ja menettelyt ovat vasta vähitellen kypsyssä. Kokonaisuudessa kyse on datapolitiikan ajankohtaisista asioista niin tieteenaloilla kuin tutkimuslaitoksissa.

Datapolitiikka tarkoittaa tutkimustiedon ja tutkimuslaitosten yhteydessä sekä tavoitteita että menettelyjä, joilla pyritään tutkimuksen aikana kerättävän datan ja aineistojen asianmukaiseen käsittelyyn ja säilyttämiseen. Lisäksi datapolitiikkaan liittyy vahvasti, että data on tutkijayhteisön saatavilla ja käytettävissä mahdollisimman laajasti ja tehokkaasti ilman tutkimuksen kohteiden tai muuten asiaan liittyvien näkökulmien vaarantumista ja epäeettisyyttä. Tieteenaloille ja tutkimuslaitoksille, myös hallinnon tutkimuksessa, syntyy siten monia tutkimuksen haasteita, jotka voidaan kategoroida tieteenalan ja tutkimuslaitoksen ajankohtaisiksi ydintehtäviksi. Datapolitiikan näkemyksiä odotetaan kolmikantaisesti liittyen itse tutkimukseen ja tutkimustietoon sekä tutkimuslaitoksen toimintaan eli linjauksia datan 1) keräämiseen, tallentamiseen ja säilyttämiseen, 2) verifioimiseen ja arviointiin sekä 3) käyttöön, saatavuuteen ja yleiseen hyödyntämiseen.

Konkreettisesti datapolitiikka on linjausta hyvästä, hallinnoidusta, turvalisesta ja suojustusta tiedosta kulloiseenkin tietotarpeeseen. Datapolitiikkaa tarvitaan, jotta syntynyttä tietoa (esim. tutkimusdataa) voi hankkia, jalostaa, jakaa, varastoida, käyttää ja hyödyntää. Datapolitiikalla on keskeinen merkitys tämän päivän ja tulevaisuuden hallinnon tutkimuksenkin kannalta. Kattava datapolitiikka määrittelee tutkimustiedon ja tutkimuslaitosten yhteydessä datatavoitteet, datan omistajuuden (mm. tekijänoikeudet, aineistojen omistaminen), datan säilytyksen ja saatavuuden (mm. varastointi, palvelimet), datan julkaisemiseen ja vertailuun liittyvät kysymykset (mm. palkkiot ja meritoitumiset), datan yhteensopivuuden ja jaetun käytön, jne. Kyse on paljolti kokonaisvaltaisen, hallitun ja integroidun tutkimuksen informaatioympäristön laadinnasta sekä sen arvioinnista ja kehittämisestä. Ikään kuin sisäänkirjoitettuin ominaisuuksina ovat huomioituna tieteenalojen erityistarpeet, tutkimuslaitosten erityislaatuudet, immateriaali-oikeus, tietosuoja, valtakunnalliset yhteiset käytänteet ja esimerkiksi open access -politiikka.

Kansainvälisesti on jo otettu merkittäviä datapolitiikan askelia eri tieteenaloilla ja tutkimuslaitoksissa. Suomessa datapolitiikkatyö on myös hiljalleen vahvistunut muun muassa yliopistoissa. Kansainvälisten vaatimusten ja käytäntöjen edistyessä (mm. kansainväliset tutkimusrahoittajat edellyttävät datapolitiikan toimivuutta) on vihdoin tunnistettu ja tunnustettu, että esimerkiksi tutkimusdata muodostaa yhden keskeisen perusinfrastruktuurin, joka rakentuu datan hyvälle, turvalliselle saatavuudelle ja käytettävyydelle. Ajankohtaista on sekin, että Suomessa on ollut Opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämänä ns. Tutkimuksen tietoaaineistot -hanke (TTA). Hankkeen myötä on panostettu tutkimuksen tietoaaineistojen hyödyntämiseen liittyvän tahtotilan vahvistamiseen ja kansallisen tietopolitiikan luomiseen sekä tutkimuksen tietoinfrastruktuurin rakentamiseen. Pyrkimyksenä on ollut selvittää ja kenties rakennuttaa ”federoitu” tutkimusaineistojen tallennuspalveluratkaisu, tukea metatiedon tuottamista ja yhdenmukaistaa tutkimusaineistojen tuottamisen/ylläpitämisen prosesseja.

Mitä on havaittu ja mikä on yhteys hallinnon tutkimukseen? Tutkimusdatan hallinnan tilannekartoitus toteutettiin v. 2013, jotta saataisiin tietoa tutkimusdatan hallinnan käytännöistä, ongelmista sekä tulevaisuuden tarpeista ja suunnitelmista. Yksi nykytilan haasteista on dialogin puuttuminen tutkimushallinnon ja tutkijoiden väliltä. Tietoisuus tutkijoiden työn käytännön haasteista datanhallintaan on vajavainen. Esimerkiksi yliopistojen olisi hyödyllistä kehittää sisäinen verkostoitumismalli, jossa tutkimushallinto, tietohallinto, tutkijat sekä kirjaston ja arkiston toimijat saataisiin yhdessä kehittämään datanhallinnan käytäntöjä. Alustavien arvioiden mukaan tieteen tekijöiden ja tutkimuslaitosten ympäristöissä suhtaudutaan datan hallinnan kehittämiseen positiivisesti. Yhteinen datapolitiikka kuitenkin puuttuu ja eri laitoksilla ja tieteenaloilla tarpeet ovat kovasti eriytyneet. Se tiedetään, että datapolitiikan käytännöt pitäisivät olla selvillä esimerkiksi hallinnon tutkijalle jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Sen sijaan mitä kaikkea toimivalla datapolitiikalla voi saada laajemmin aikaiseksi hallinnon tutkimuksessa, on edelleen hämärän peitossa.

Antti Syväjärvi
Päätoimittaja